

3.4. БАНКІВСЬКА ТА ФІНАНСОВА СИСТЕМА

3.4.1. Банківська система Тернопільщини та України

Зародження руху ощадності та банківництва в Тернополі

Розвиток банківської справи на території міста Тернополя розпочинається в період Австро-Угорщини, коли з 1867 року в місті був закладений акціонерний іпотечний банк (сьогодні будинок по вулиці Листопадовій, 3). Банк надавав дешеві кредити під заставу нерухомого майна, зокрема землі.

Пізніше, з метою розвитку грошової системи імперії у 1878 році розпочала свою діяльність філія Австро-Угорського банку, яка забезпечувала грошовий обіг банкнотами. Банк було ліквідовано 31 липня 1924 року.

Після 17 вересня 1939 року в даній будівлі містилося відділення Держбанку СРСР, пізніше – відділення Національного банку України, а тепер – (вулиця Грушевського, 6).

Окрім банків, в місті активно розвивалися самостійні кооперативні господарські, споживчі та кредитні установи, такі як «Народна торгівля» (1883), «Дністер» (1892), «Крайовий союз кредитовий» (1898) тощо.

Активно в місті Тернопіль відзначали Свято Ощадності, яке виникло у той час, коли необхідно було рятувати українців від зубожіння і вчити їх підприємливості та ощадності, допомагати наданням дешевих кредитів. Керівники банків доносили до людей розуміння того, що їх заощадження – це інвестиції в національну економіку, а економічна свобода є підвалиною політичної незалежності.

Різними заходами вони заохочували населення по-господарському ставитись до грошей, досягати достатку самому, а відтак і сприяти зростанню заможності всієї країни. В акціях Ощадності брали активну участь також і громадські діячі, такі як Кость Левицький, Омелян Саєвич, Остап Луцький та ін. Підтримувала Свято Ощадності і Церква та безпосередньо митрополит Андрей Шептицький.

Він був найзаможнішим греко-католиком, який створив на Галичині тіньовий уряд, що опікувався господарськими справами краю і став одним із засновників та акціонером першого українського банку. Значною мірою завдяки митрополиту Земельний іпотечний банк невдовзі став єдиним українським банком, що здобув визнання у світі, а його цінні папери оплачувалися у всіх банках Європи.

З-поміж іншого банк допомагав у разі виникнення тимчасових фінансових труднощів українським кооперативам і купецтву. Як наслідок – у 1936 році торговельний оборот українських молочарських спілок на Галичині майже вдвічі перевищував виторг такої самої кількості польських кооперативів і становив 8,36 млн. польських злотих. Кредити банк надавав часто під поруку митрополита, незважаючи на платоспроможність і фінансове становище позичальника.

Історія міської каси ощадності

Наріжний камінь під спорудження нової будівлі Міської каси ощадності було урочисто закладено в 1895 році. Саме тоді каса відзначала своє 25-ліття. Ідея створення міської скарбнички виникла дещо раніше, але стала реальністю аж тоді, коли в 1869 році міська громада продала ґрунт під будівництво залізниці. Виручені 14 тисяч гульденів послужили основою для створення Міської каси ощадності. За ці

кошти придбали цінні папери іпотечного банку. До речі, Тернопільська філія цього банку була створена у 1869 році. Так виник міський громадський фонд, на базі якого 2 січня 1870 року закладено Міську ощадну касу з відповідним статутом, затвердженим Галицьким намісництвом у Львові. Щоправда дебати з приводу створення цієї потрібної місту інституції (в інших галицьких містах такі каси вже існували) тривали майже півроку. Ініціатором ідеї створення ощадкаси був тогочасний бургомістр Володимир Мандаль, серед заслуг якого було також створення міського саду, який тепер знають як Старий парк. До складу першого правління Міської ощадкаси увійшли добре знані в місті люди, активні члени різних громадських організацій: Юзеф Блюмфельд, Францішек Чилік, Кипріян Латинник, Анджей Моравіц, Валентин Стахевич, Антоній Бергер, Леон Козмінський, Альфред Квятковський, Генрик Макс, Францішек Мерль, Мойзеш Парнас, Людвік Пунчерт та Раймунд Шмідт.

Штатних працівників тоді було тільки два: Теофіл СасТопольницький та Олександр Мільський. Спочатку каса містилася в приміщенні магістрату. Справи у міській скарбниці йшли добре, хоча не обходилося без крадіжок. Так, у листопаді 1891 року розглядалася карна справа службовців Антона і Теодора Рудих з приводу крадіжки 24800 ринських⁹. Але попри такі прикрі випадки ця фінансова інституція займалася благодійністю, а в рік свого 25-літнього ювілею (1895 рік) на тодішній площі Собеського (майдан Волі) каса придбала ділянку під будівництво власної кам'яниці¹⁰.

З цього приводу одна з львівських газет писала: «За 25 років існування каса ощадності в Тернополі так добре розвивалась, що змогла закупити землю на площі Собеського і приступила в минулому році до будови власної кам'яниці коштом 70000 зл. Ця кам'яниця гарної архітектури була би справжньою оздобою міста, коли б не була частково зміщена в глибину відносно інших кам'яниць»¹¹.

Міська каса ощадності була добре відома своєю добродійністю. Вона надавала фінансову допомогу різним громадськими організаціям, захоронкам (дитячим дошкільним установам, які часто опікувалися дітьми-сиротами), школам, бурсам (гуртожиткам для учнів середніх шкіл з інших міст), притулком для людей похилого віку тощо. Так, із доходу за ювілейний 1905 рік у сумі 35955,9 корон на добродійність було витрачено 19760,31 корон. Найбільш вагомою була допомога для будинку літніх людей і невиліковно хворих. Як і в перші роки до правління входили відомі в місті люди, а допомогу надавали організаціям, які об'єднували представників різних національностей і віросповідань.

Про успішну діяльність Ощадкаси до Першої світової війни свідчить той факт, що стан вкладів у 1914 році доходив до 700000 корон, а іпотечні кредити становили 5000000 корон.

⁹ Ринський (також ренський, рейнський) – поширена в Україні, особливо в Галичині, українська назва австрійської та німецької валюти – гульдена.

¹⁰ Кам'яниця (будівля) — загальна назва для пам'яток цивільної мурованої архітектури XVI-XVIII ст. в Україні.

¹¹ Історія Тернополя: центр міста та приїзд архієпископа.

Історія «Українбанку»

Старовинна кам'яниця на бульварі Тараса Шевченка і досі привертає увагу. У її біографії переплелися сторінки історії кооперативного руху та культурного життя міста. Кам'яниця споруджена у 1906 році «Повітовим товариством кредиторів», яке увійшло в історію як «Український банк» («Українбанк»).

У березні 1904 року надзвірна рада товариства прийняла рішення про будівництво сучасної оселі. Для цього закупили за 24 тисячі корон земельну ділянку на колишній площі Міцкевича, яку ще довго називали Панською. Будівництвом займався спеціально створений комітет, очолений місцевим парохом о. Володимиром Громницьким. Енергійний ініціативний священик був промоутером багатьох добрих справ і активним членом українських товариств. Будували кам'яницю понад два роки. А вже 1 листопада 1906 року кредитне товариство перейшло у власну будівлю.

Кредитне товариство було одним із тих паростків організації господарського життя серед українців Галичини, які з'явилися в кінці XIX сторіччя завдяки цілеспрямованим зусиллям культурно-освітніх товариств. Піонером у створення осередків господарської діяльності стало найдавніше громадське об'єднання «Промсвіта». У його статуті з'явилися пункти про організацію господарської та кредитної діяльності (читальні, крамниці, позичкові каси тощо).

Згодом почали створюватися самостійні кооперативні господарські, споживчі та кредитні установи, такі як «Народна торгівля» (1863), «Дністер» (1892), «Крайовий союз кредиторів» (1898-1923). Центральні установи цих інституцій діяли у Львові. Діяльність цих організацій спричинилася до пожвавлення національного й культурно-господарського життя українців та проявів господарської ініціативи у галицьких містах і селах.

Тернопіль не був винятком у кредитній діяльності. Так, у 1899 році тут створюється перше на Поділлі «Повітове товариство кредиторів» як прояв самоорганізації в розвитку кредитної діяльності у середовищі свідомої української громадськості міста. Ініціатором його створення були священики Володимир Громницький та Григорій Чубатий, адвокати Станіслав Чикалюк, Сидір Голубович, Остап Постригач, судові радники Алоїзій Добрянський, Антін Негребецький, Роман Сосновський та інші.

17 травня того ж 1899 року відбулося засідання надзвірної ради, на якому розглядали організаційно-господарські питання. Тоді й прийняли рішення про ведення всього діловодства українською мовою. За весь час існування установа мала чітко національний характер. Основними вкладниками кооперативного банку була українська інтелігенція, а його послугами користувалися переважно українські селяни, міщани та громадські організації. Селяни отримували до 80 відсотків кредитів у легкій для сплати формі, що дало змогу закупити тисячі моргів землі. Значні суми товариство виділяло на культурно-освітні й добродійні потреби. Так, у 1903 році 2 тисячі корон виділили на спорудження будинку «Міщанського братства», 8 тисяч – на розбудову товариства «Руська бесіда». З чистого прибутку надавали кошти для «Рідної школи», «Селянської бурси», «Студентського союзу» тощо. Тільки за перше десятиріччя число членів товариства зросло з 199 до 9396 осіб, значно збільшився капітал. Перша світова війна перервала діяльність товариства. Але о. В. Громницькому вдалося зберегти готівку та цінні папери і повернути значну частину вкладів вкладникам.

Банківська справа в Тернополі в часи СРСР

Після Другої Світової війни в Тернополі, як і в інших великих містах колишнього СРСР відкрилися відділення Державного банку СРСР, який виконував роль центрального банку, а також Державні трудові ощадні каси СРСР, які виступали в ролі спеціалізованого державного банку СРСР, до завдань якого належало залучення вільних грошових коштів населення та їх розміщення у вигляді державних внутрішніх позик, здійснення розрахунково-касового обслуговування населення й організацій та інші операції, передбачені статутом банку. У 1980-х роках у місті функціонували відділення республіканських контор таких банків, як Ощадний банк, Агропромбанк СРСР, Житлосоцбанк, Промінвестбанк.

Сучасна банківська справа в Тернополі

Станом на 7 травня 2019 року банківська справа в Тернополі представлена 73 відділеннями 28 банків України (табл. 3.4)¹². Варто зазначити, що на даний час в Тернополі немає жодного банку-юридичної особи. Однак, у 1990-х роках функціонували банки-юридичні особи, зокрема акціонерний банк «Оазис», що існував у формі товариства з обмеженою відповідальністю, був зареєстрований в Національному банку України 20 січня 1994 року під порядковим номером 226, і в подальшому реорганізований у відкрите акціонерне товариство та приєднаний до акціонерного комерційного банку «Євроцент» (м. Львів), з наступною зміною власної назви АБ «Оазис» на назву приєднуваного банку АБ «Євроцентр». Окрім, АБ «Оазис» у Тернополі з 1996 по 1998 рік, функціонував також банк-юридична особа «Тернопіль-кредит».

Таблиця 3.4

Банки у місті Тернопіль на 07.05.2019 року*

№ з/п	Банк	Кількість відділень	№ з/п	Банк	Кількість відділень
1.	Credit Agricole	1	16.	Перший Український Міжнародний Банк	2
2.	Forward Bank	2	17.	Південний	1
3.	Idea Bank (Ідея Банк)	1	18.	Правекс-Банк	1
4.	UKRSIBBANK	3	19.	ПриватБанк	16
5.	Universal Bank	1	20.	Промінвестбанк	1
6.	А-Банк (Акцент-Банк)	4	21.	РАДАБАНК	1
7.	Альфа-Банк Україна	2	22.	Райффайзен Банк Аваль	2
8.	Банк Львів	1	23.	Сбербанк	1
9.	Банк Січ	1	24.	ТАСКОМБАНК	3
10.	Глобус	1	25.	Укргазбанк	2
11.	Індустріалбанк	1	26.	Укрсоцбанк	2
12.	Кредобанк	3	27.	Укресімбанк	1
13.	Мегабанк	1	28.	Юнекс Банк	1
14.	ОТП Банк	1			
15.	Ощадбанк	16		Всього	73

* Складено на основі опрацювання джерела:

Банки у м. Тернопіль. URL: <https://bankchart.com.ua/spravochniki/otdeleniya/31>.

¹² Банки у м. Тернопіль. URL: <https://bankchart.com.ua/spravochniki/otdeleniya/31>.

Сучасна банківська система України

Фундаментом для появи українських комерційних банків стала Декларація про державний суверенітет України та Закон «Про економічну самостійність Української РСР», які законодавчо закріпили за нашою державою право на самостійне формування власної банківської системи. Упродовж 1989-1991 рр. було зареєстровано близько 60 українських банків. Більшість з цих банків створювали за галузевими принципами, зокрема кожне міністерство або відомство хотіло мати свою банківську установу, яка б забезпечувала розвиток галузі грошовими коштами. Створення подібних банків забезпечувало певну незалежність галузі від грошово-кредитної політики центрального банку та спеціалізованих державних банків¹³.

Після прийняття Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 20.03.1991 р. розпочалося формування вітчизняної банківської системи незалежної України. Цим законом встановлено, що банківський сектор є дворівневим, де перший рівень – Національний банк України та другий рівень – комерційні банки різноманітних видів та форм власності.

Розвиток банківської системи в Україні, забезпечення на ділі її ефективної підтримки з боку держави – одне з пріоритетних завдань економічної політики на сучасному етапі фінансово-економічної кризи та європейської інтеграції¹⁴.

За 2009-2018 роках в Україні кількість банків, які мають ліцензію Національного банку України, скоротилася в 2,33 раза, зі 182 у 2009 році до 78 на 1 січня 2019 року (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Кількість банків, які мають банківську ліцензію, та з іноземним капіталом в Україні у 2009-2018 роках*

№ з/п	Назва показника	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1.	Кількість банків, які мають банківську ліцензію	182	176	176	175	179	162	119	99	84	78
2.	З них банки з іноземним капіталом	51	55	53	53	49	51	41	41	39	41\
3.	У тому числі зі 100% іноземним капіталом	18	20	22	22	19	19	18	18	19	24
4.	Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	35,8	40,6	41,9	39,5	34,0	32,5	43,3	56,0	-	-

* Складено на основі джерела: *Офіційний сайт Національного банку України*. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415.

¹³ Гроші та кредит : підручник / за ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка, с. 655.

¹⁴ Чайковський Я. І., Чайковська І. Я. Аналіз розвитку банківських систем України та Польщі: 2009-2017 роки, с. 135.

Кількість банків з іноземним капіталом в Україні з 2009 року скоротилася на 10 банків й на 1 січня 2019 року становила 41, кількість банків зі 100 % іноземним капіталом збільшилася на 4 до 24 (див. табл. 3.5).

Причинами зростання частки іноземного капіталу в статутному капіталі банків України, на нашу думку, є зменшення кількості банків з національним капіталом у зв'язку з їх неплатоспроможністю та ліквідацією і значною кількістю збиткових банків (див. табл. 2).

Зростання частки іноземного капіталу в банківській системі України має як позитивні, так і негативні наслідки.

Позитивними наслідками проникнення іноземного капіталу в банківську систему є:

- акумулювання дешевих іноземних інвестиційних ресурсів та вкладання їх у вітчизняну економіку;
- зростання конкуренції в банківській системі; запровадження міжнародного досвіду ведення банківського бізнесу, стандартів банківської діяльності та управління ризиками;
- впровадження нових банківських технологій і методів управління;
- просування нових видів банківських продуктів і послуг, перш за все роздрібних;
- надання коштів, консультаційних та інших послуг клієнтам при виході на міжнародні ринки грошей і капіталів;
- пошук і залучення зовнішніх партнерів для розвитку банківської справи в Україні;
- підвищення ефективності здійснення банківських операцій; поліпшення якості обслуговування клієнтів;
- робота над підвищенням фінансової грамотності населення;
- постійна увага до підвищення кваліфікації персоналу банку.

Однак є ризики, пов'язані зі швидким зростанням частки іноземного капіталу в банківській системі. Так, недоліками, які пов'язані з проникненням іноземного капіталу в банківський сектор України, є:

- посилення залежності національної банківської системи від іноземного капіталу, що загрожує економічній, політичній і фінансовій незалежності країни;
- збільшення конкурентного тиску на вітчизняних учасників банківського ринку;
- підвищення системного ризику в країні внаслідок перенесення наслідків економічних та фінансових криз з інших країн;
- ускладнення контролю з боку Національного банку України як органу банківського регулювання та нагляду за операціями банків з іноземним капіталом, рухом грошей, іноземної валюти та капіталу;
- ризик появи в країні банків з ненадійною репутацією, які матимуть на меті отримання прибутку від спекулятивних операцій, стимулювання споживання та імпорту;
- недостатньо активне використання іноземного капіталу для кредитування реального сектору економіки.

На протязі останніх років ситуація банківського сектора України залишається кризовою. Значне банкрутство банків відобразилося на їх фінансових результатах, а також на зниженні довіри до банківської системи.

Тому доцільно привести у відповідність вітчизняне банківське законодавство до європейських і світових стандартів ведення банківського бізнесу та на законодавчому рівні обмежити участь іноземного капіталу у банківській системі України.

Діяльність банків протягом 2012-2013 років характеризувалася ефективністю діяльності. Так прибуток по системі банків за 2012 рік становив 7304 млн. грн., а за 2013 рік – 1436 млн. грн. У 2012–2013 роках банками України було досягнуто додатного рівня рентабельності активів відповідно 0,45 %, 0,12 % та рентабельності капіталу – 3,03 %, 0,81 % (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Результати діяльності банків України за 2010-2018 роки*

(млн грн.)

№ з/п	Назва показника	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1.	Доходи	136848	142778	150449	168888	210201	199193	190691	178054	204554
2.	Витрати	149875	150486	145550	167452	263167	265793	350078	204545	182215
3.	Результат діяльності	-13027	-7708	4899	1436	-52966	-66600	-159388	-26491	22339
4.	Рентабельність активів, %	-1,45	-0,76	0,45	0,12	-4,07	-5,46	-12,60	-1,93	1,69
5.	Рентабельність капіталу, %	-10,19	-3,64	3,03	0,81	-30,46	-51,91	-116,74	-15,84	14,67

* Складено на основі джерела: *Офіційний сайт Національного банку України*. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415.

Діяльність банків України залишається збитковою і низькорентабельною. У 2010-2011, 2014-2017 роках банківські установи отримали значні збитки. За даний період значення показників рентабельності активів і рентабельності капіталу були від'ємними, що свідчить відповідно про неефективне розміщення банками ресурсів і використання капіталу.

У 2018 році платоспроможні банки отримали 22339 млн грн. чистого прибутку. Останнього разу банківська система була прибутковою у 2013 році, коли її прибуток становив 1436 млн грн. (див. табл. 3.6).

Суттєве зростання прибутковості банківської системи у 2018 році стало можливим за рахунок зменшення відрахувань у резерви при стабільному зростанні процентного та комісійного доходів. Зокрема, обсяг відрахувань банками у резерви скоротився більш як удвічі – з 49,2 млрд. грн. у 2017 році до 23,7 млрд. грн. у 2018 році. Водночас чистий процентний та комісійний доходи банківської системи збільшились загалом на 38 %¹⁵.

Таким чином, результати аналізу вказують, що у банківській системі України останніми роками простежуються кількісні та якісні тенденції, які відображають як позитивні, так і негативні характеристики розвитку діяльності банківських установ.

¹⁵ Офіційний сайт Національного банку України

На протязі останніх років ситуація банківського сектора України залишалася кризовою.

У 2013-2018 роки кількість банків в Україні зменшилася на 101, зі 179 банків, які мали банківську ліцензію в 2013 році, до 78 банків на 1 січня 2019 року. Значне банкрутство банків відобразилося на їх фінансових результатах, а також на зниженні довіри до банківської системи.

Діяльність банків України залишається збитковою і низькорентабельною. У 2010-2011, 2014-2017 роках банківські установи отримали значні збитки. За даний період значення показників рентабельності активів і рентабельності капіталу були від'ємними, що свідчить відповідно про неефективне розміщення банками ресурсів і використання капіталу.

Недоліки показують, що основні цілі розвитку банківської системи України – підвищення ролі в економіці, забезпечення надійності, фінансової стійкості, стабільності, ефективності функціонування та конкурентоспроможності, нині ще не досягнуто.

Причини, які викликали вищезазначені негативні наслідки діяльності банківської системи України, можна поділити на зовнішні і внутрішні.

До зовнішніх причин можемо віднести:

- 1) загострення кризи реальної економіки й передусім у сфері виробництва;
- 2) недосконалість політики Національного банку України щодо банківських установ, зокрема недоліки ефективного банківського нагляду;
- 3) недостатня капіталізація банківських установ;
- 4) низький рівень кредитоспроможності позичальників банків;
- 5) втрата довіри до банківських установ.

Внутрішні причини, це перш за все:

- 1) відсутність виробленої стратегії і тактики роботи банків в умовах фінансово-економічної кризи;
- 2) низька якість кредитного портфеля банківських установ.

Недостатня оперативність та ефективність контролю з боку банківського нагляду Національного банку України за діяльністю банківських установ не дозволив вчасно виявити і допомогти банкам-банкрутам.

У процесі подальшого поглиблення банківської реформи з метою всебічного зміцнення та очищення банківської системи, забезпечення на ділі її ефективної підтримки з боку держави необхідно розглядати питання не лише зменшення кількості банків, але й якісного розвитку банківської системи України. Зменшення кількості банківських установ, зокрема віднесення їх до категорії неплатоспроможних, відкликання ліцензії та ліквідація, має відбуватися з використанням зарубіжного досвіду. З боку держави необхідно проводити не політику ліквідації банківських установ, як зазначають в Національному банку України – очищення банківської системи, а політику реструктуризації і реорганізації через їх злиття і поглинання, і спільних зусиль як Національного банку України, так і уряду

В Україні великі обсяги за простроченими кредитами банків та високі темпи їх зростання. Банківські установи мають використовувати досвід зарубіжних банків у процесі кредитування позичальників, аби процент неповернення кредитів був якомога нижчим.

Для забезпечення стабільного функціонування та розвитку банківської систе-

ми, покриття ризиків у діяльності банків, зокрема кредитного, підвищення конкурентоспроможності, рівень капіталізації банків залишається недостатнім. Одним із способів підвищення рівня капіталізації банків є процеси їх реорганізації шляхом злиття і поглинання.

До 2024 року мінімальний розмір статутного капіталу банків в Україні повинен досягти 500 млн. грн., або приблизно 16,97 млн. євро. (за курсом Національного банку України станом на 27 травня 2019 року, 1 євро – 29,47 грн.), що в 3,39 рази перевищує вимоги, встановлені в країнах Європейського Союзу. Так, в Польщі мінімальний розмір статутного капіталу банку становить 5 млн. євро. Тому пропонуємо прийняти зміни до статті 31 Закону України «Про банки і банківську діяльність» і зменшити мінімальний розмір статутного капіталу банків до 170 млн. грн., або 5 млн. євро в гривневому еквіваленті, відповідно до вимог, які встановлені в Європейському Союзі, сучасного рівня розвитку економіки, валютного курсу та стану забезпечення власним капіталом вітчизняних банківських установ.

В Україні всі банки створені у формі публічного акціонерного товариства і немає жодного кооперативного банку, хоча законодавством дана організаційно-правова форма передбачена¹⁶.

Підвищення мінімального розміру статутного капіталу призведе до зменшення кількості банків в Україні, особливо малих. Тому пропонуємо диференціювати мінімальний розмір статутного капіталу для банків залежно від їх організаційно-правової форми. Зокрема, для банків, які створені у формі кооперативного банку встановити мінімальний розмір статутного капіталу на рівні від 30 млн. грн. до 147,35 млн. грн., або в гривневому еквіваленті від 1 до 5 млн. євро, відповідно до вимог Європейського Союзу.

Глибоку банківську кризу в Україні можна подолати як банківськими заходами, так і у сфері реальної економіки, на основі взаємодії органів державної влади, Національного банку України, банківських установ з врахуванням польського досвіду. В умовах банківської кризи, коли значна кількість банків оголошується неплатоспроможними та ліквідується, необхідним є вивчення зарубіжного досвіду та подальший пошук напрямів реформування банківської системи України для зменшення банкрутства банків.

3.4.2. Фінансова система України

Рівень функціонування банківської системи має значний вплив на розвиток та сучасний стан фінансової системи країни¹⁷.

Негативні зміни у банківській системі, які відбуваються останніми роками негативно впливають на стан та перспективи розвитку фінансової системи України.

Фінансова система – сукупність фінансових операцій, які проводяться суб'єктами фінансової діяльності з використанням певного фінансово-кредитного механізму. Розгляд фінансової системи за складом суб'єктів передбачає визначення підсистем такої діяльності. Такими підсистемами є державні фінанси, фінанси не-

¹⁶ Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III

¹⁷ Сиволап Л. А. Сучасний стан фінансової системи в Україні. Проблемні питання економіки України та її регіонів, с. 51

державних підприємств і установ, фінанси громадян, фінанси спільних підприємств, фінанси закордонних юридичних і фізичних осіб та ін. В свою чергу, кожен із наведених елементів охоплює певний комплекс фінансових операцій. Зокрема, до складу державних фінансів входять державний бюджет, фінанси державних цільових фондів, державний кредит, фінанси державних підприємств і установ та ін.¹⁸

Фінансову систему держави можна розглядати у кількох аспектах: з однієї сторони як сукупність фінансових інститутів, кожний з яких сприяє утворенню та використанню відповідних централізованих та децентралізованих фондів коштів для здійснення фінансової діяльності держави, тобто діяльності з приводу мобілізації, розподілу та використання централізованих та децентралізованих фондів коштів для виконання завдань і функцій держави та органів місцевого самоврядування (інституційний та функціональний підходи). З іншого боку (в організаційному аспекті), фінансову систему можна розглядати як сукупність органів державної влади та місцевого самоврядування, які здійснюють у межах своєї компетенції керівництво фінансовою діяльністю держави та підприємств, установ, організацій, що беруть у ній участь. Якщо характеризувати фінансову систему з позицій економіки, то вона буде значно ширшою і включатиме державні фінанси (бюджет держави, фонди цільового призначення, державний кредит, фінанси державних підприємств), фінанси суб'єктів господарювання, міжнародні фінанси (валютний ринок, фінанси міжнародних організацій, фінансові інституції) та фінансовий ринок (кредитний ринок, ринок грошей, ринок капіталів, а також ринок цінних паперів (фондовий ринок)) тощо¹⁹.

За допомогою фінансових показників, які представлено у Звіті про Державної фіскальної служби України за 2018 рік розглянемо сучасний стан фінансової системи України²⁰.

У 2018 році доходи Зведеного бюджету України становили 1179,4 млрд. грн. Державна фіскальна служба забезпечує найбільшу частку доходів Зведеного бюджету України – 84,7 % (рис. 3.8).

Рис. 3.8. Структура доходів Зведеного бюджету України, %

Побудовано на основі джерела: *Звіт Державної фіскальної служби України за 2018 рік, с. 2.*

¹⁸ Малютін О. К. Фінансова система та її значення в економічному розвитку України

¹⁹ Кименко К. В. Актуальні проблеми модернізації фінансової системи України

²⁰ Звіт Державної фіскальної служби України за 2018 рік

Зокрема, в 2018 році до Зведеного бюджету України забезпечено надходження 999,1 млрд. грн. (див. рис. 3.8), що на 158,0 млрд. грн., або на 18,8 %, більше ніж у 2017 році.

До державного забезпечено надходження (сальдо) 768,6 млрд. грн., що на 117,0 млрд. грн., або на 18,0 %, більше ніж за 2017 рік.

Надходження платежів до загального фонду державного бюджету склали 729,4 млрд. грн. (рис. 2.9), до спеціального – 39,1 млрд. грн.

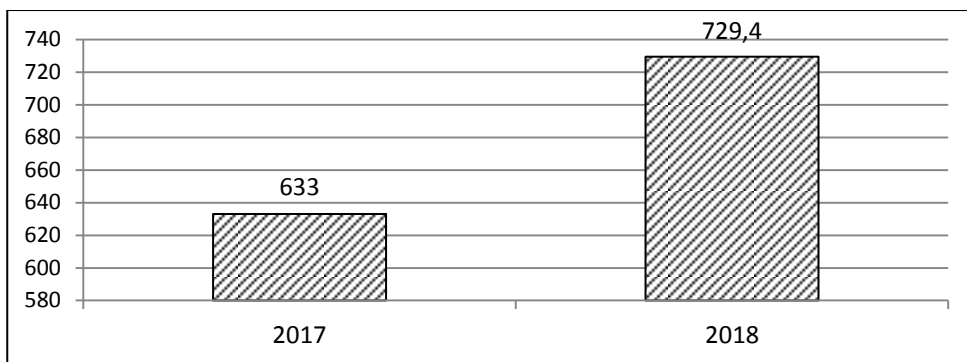

Рис. 3.9. Динаміка надходжень платежів (сальдо) до загального фонду державного бюджету за 2017-2018 рр., млрд. грн.

Побудовано на основі джерела: *Звіт Державної фіскальної служби України за 2018 рік, с. 2.*

Надходження податкових платежів до загального фонду державного бюджету склали 390,6 млрд. грн., що на 61,5 млрд. грн., або на 18,7 %, більше, ніж за 2017 р.

За митними платежами до загального фонду державного бюджету надійшло 388,8 млрд. грн., що на 35,0 млрд. грн., або на 11,5 %, більше, ніж за 2017 рік.

Індикативні показники Міністерства фінансів України виконано на 99,1 %, у т.ч. за податковими надходженнями на 99,5 %, за митними на 98,6 %. Ненадходження склали 6,7 млрд. грн.

У повному обсязі виконано завдання Міністерства фінансів України з ²¹:

- податку на прибуток підприємств – 118,5 % (плюс 14,9 млрд. грн.);
- податку та збору на доходи фізичних осіб – 100,7 % (плюс 0,6 млрд. грн.);
- рентної плати за користування радіочастотним ресурсами – 103,2 % (плюс 0,1 млрд. грн.) та ін.

З початку 2018 року платниками податків на рахунки відшкодовано 131,7 млрд. грн. податку на додану вартість.

До місцевих бюджетів надходження платежів склали 259,7 млрд. грн., з них 230,5 млрд. грн., або 88,7 %, забезпечені Державною фіскальною службою. Темп росту надходжень до 2017 року становить 121,6 % (плюс 41,0 млрд. грн.).

Надходження єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (єдиний внесок) склали 228,0 млрд. грн. Порівняно з 2017 роком надходження єдиного внеску збільшились на 47,2 млрд. грн.

²¹ Звіт Державної фіскальної служби України за 2018 рік, с. 2

За оперативними даними митної статистики, загальний зовнішньоторговельний обіг за 2018 рік склав 104,2 млрд. дол. США.

Імпорт товарів склав 56,9 млрд. дол. США (рис. 3.10) та порівняно з 2017 роком зріс на 14,9 %, або на 7,3 млрд. дол. США.

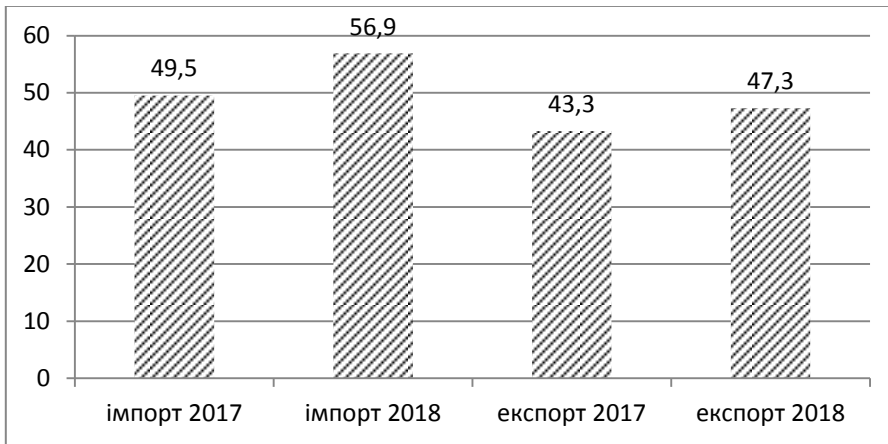

Рис. 3.10. Динаміка товарообігу в 2017-2018 рр., млрд. дол. США*

* Побудовано на основі джерела: *Звіт Державної фіскальної служби України за 2018 рік, с. 3.*

Експорт товарів склав 47,3 млрд. дол. США (див. рис. 3.10), що на 4,0 млрд. дол. США, або на 9,3 %, більше, ніж за 2017 рік. Зовнішньоторговельний обіг України здійснювався з партнерами з 225 країн світу.

Основна частка зовнішньої торгівлі України орієнтується на ринки країн Європейського Союзу (ЄС) та Співдружності Незалежних Держав (СНД). На країни ЄС доводиться 42 % експорту й 43 % імпорту, тоді як на країни СНД відповідно 15 % та 23 %.

Розвиток сучасної фінансової системи Україна, що відповідає вимогам ринку, можливо при виконанні таких основних умов:

- формування фінансової системи, яка має достатні обсяги фінансових ресурсів, що функціонують в реальному і фінансовому секторах економіки;
- досягнення результативності шляхом оптимального розміщення, раціонального та ефективного використання фінансових ресурсів;
- забезпечення стабільного розвитку економіки шляхом ефективного використання системних підходів до проведення грошово-кредитної політики Національного банку України та фіскально-бюджетної політики Міністерства фінансів України.

Література:

1. Історія Тернополя: центр міста та приїзд архієпископа. URL: <http://lypa.com.ua/2015/08/11/istoriya-ternopolya-tsentr-mista-ta-prijzd-arhiknyazya>. (дата звернення: 07.05.2019).
2. Банки у м. Тернопіль. URL: <https://bankchart.com.ua/spravochniki/otdeleniya/31>. (дата звернення: 07.05.2019).
3. Гроші та кредит: підр. / за ред. О. В. Дзюблюка. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. – 892 с.

4. Чайковський Я. І., Чайковська І. Я. Аналіз розвитку банківських систем України та Польщі: 2009-2017 роки. Економічний аналіз : зб. наук. праць. Тернопільський національний економічний університет; редкол. : О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2017. Том 27. № 3. С. 134-143.

5. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415. (дата звернення: 07.05.2019).

6. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. Дата оновлення 01.01.2019. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 29.05.2019).

7. Сиволап Л. А. Сучасний стан фінансової системи в Україні. Проблемні питання економіки України та її регіонів. 2016. № 3 (25). С. 50-55. URL: <https://economics.opu.ua/files/archive/2016/No3/50.pdf>. (дата звернення: 22.05.2019).

8. Малютін О. К. Фінансова система та її значення в економічному розвитку України. Фінанси України. 2014. № 4. С. 97-100.

9. Кименко К. В. Актуальні проблеми модернізації фінансової системи України. Електронне фахове видання «Ефективна економіка». 2015. №7. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4190>. (дата звернення: 27.05.2019).

10. Звіт Державної фіскальної служби України за 2018 рік. URL: <http://sfs.gov.ua/data/files/240396.pdf>. (дата звернення: 29.05.2019).

3.5. ОСВІТА ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Тернопільська область володіє значимим науково-освітнім і культурно-мистецьким потенціалом, який включає в себе як великі надбання минулого, так і сучасні здобутки в усіх сферах духовного життя.

Освіта підростаючого покоління є основою духовного розвитку нашої держави в сучасних умовах, створення інтелектуального потенціалу, що має забезпечити Україні гідне місце у світовій спільноті.

3.5.1. Дошкільна освіта

Необхідною і найоптимальнішою можливістю підготовки дитини до навчання в школі і, насамперед, до реального життя є дошкільна освіта. Законом України від 05.09.2017 № 2145-VIII «Про освіту» у Статті 11. Дошкільна освіта зазначено:

1. Метою дошкільної освіти є забезпечення цілісного розвитку дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок.

2. Діти старшого дошкільного віку обов'язково охоплюються дошкільною освітою відповідно до стандарту дошкільної освіти.

3. Відповідальність за здобуття дітьми дошкільної освіти несуть батьки.

4. Батьки самостійно обирають способи та форми, якими забезпечують реалізацію права дітей на дошкільну освіту.

5. Органи місцевого самоврядування створюють умови для здобуття дошкільної освіти шляхом: формування і розвитку мережі закладів освіти; замовлення підготовки педагогічних працівників; реалізації освітніх програм неформальної освіти для батьків; проведення інших заходів.